

CSEHSZLOVÁKIA HADÁSZATI ÉRTÉKE

A CSEH PROPAGANDA 1936 nyarán Moravec ezredes tollából egy, dobott az európai könyvpiacra¹ azzal a célkitűzéssel, hogy „Csehszlovákia hadászati értékét nyugateurópai szempontból“ kellő megvilágításba helyezze és hogy arra az érdekeltek figyelmét felhívja. A valóságban a könyv azt igyekszik bizonyítani, hogy a jelenlegi Csehszlovákia fennállása, a német veszély miatt, az európai államok egész serege — különösen Franciaország, Anglia, Olaszország és Lengyelország számára — életbevágóan fontos érdek.

A mű első része történelmi áttekintés, melynek minden egyes mondata azt akarja igazolni, hogy Csehország — földrajzi helyzete, illetőleg természetes határai folytán — mindenkor oly hadászati kulcsponthoz jelentett Közép-Európában, amely elzárta mindazokat az utakat, melyek a Dunához vezetnek és ezen a réven képes volt meggátolni a német, mongol és török terjeszkedést. Megtámasztja ezt Bismarcknak azon mondásával, hogy: „akié Csehország, az uralja Európát is“. Szerző szerint a mai Csehszlovákia határai mindenben megfelelnek a régi hadászati követelményeknek, tehát azt a szerepet, amelyet a ma Csehszlovákiának nevezett terület az ó- és középkorban oly eredményesen betöltött, be fogja tölteni a jövőben is. Mert „ami igaz volt az ó- és középkorban, az igaz ma is“.

A történelmi rész egyes állításaival² nem szállunk vitába. Lényegesnek annak megvizsgálását tartjuk, hogy a mai adottságok mellett a földrajzi viszonyoknak katonai szempontból megvan-e az a mindenekfölötti döntő jelentősége, amelyet a vizsgált munka Csehszlovákiával kapcsolatosan neki imputál. Hogy vájjon ma is döntő bizonyítékként és érvként lehet-e egyszerűen azt állítani, hogy ami igaz volt az ó- és középkorban, az ma is igaz.

Napjainkban már minden laikus is tisztában van azzal, hogy a technika fejlődése jelentős mértékben függetlenítette a hadviselést a földrajzi viszonyoktól. Ha a repülő erők fejlődése révén várható újabb lehetőségektől, amelyek a tereptől és a földrajzi viszonyoktól való függet-

¹ E. Moravec: »La valeur stratégique de la Tchécoslovaquie pour l'Europe Occidentale« Prága, Orbis kiadó 1936.

² Jellemzőképpen ideiktatjuk a könyv egyik mondatát: „Amíg a cseh birtokok északon csökkentek, addig délen Magyarország területe növekedett, hála a cseh katonák segítségének, akik azt visszafoglalták a törököktől és azokat visszanyomták a Balkán felé.“

lenítés terén még igen messzemenő lehetőségeket ígérnek, el is tekinünk — elegendő, ha a világháborúra visszagondolunk: a földrajzi viszonyok még ott sem játszottak döntő szerepet, ahol azoknak akadályértéke a jelenlegi Csehszlovákiánál sokkalta hatalmasabb volt. A földfelület alakulásának jelentőségét ezzel nem akarjuk alábecsülni, a terep ma is a harcászat egyik jelentős tényezője, a földrajzi viszonyok ma is igen komoly faktort jelentenek a hadászati mérlegelésekben, (le az a kor, amikor egy vagy több átjáró lezárása és kézben tartása már önmagában döntő jelentőségű volt egy hadjárat vagy egy ország terjeszkedése szempontjából — elmúlt ugyanúgy, mint ahogyan eltűnt a melodikus hadviselési korszak ama megállapítása is, hogy a Mont Blanc Európa kulcsponnya, mert az a legmagasabb hegy Európában.

A cseh ezredes másik tévedése, hogy ő, Csehszlovákia földrajzi helyzetének jelentőségét méltatva, arról is megfélemlít, hogy a földrajzi viszonyoknak csak bizonyos körülmények között van jelentőségük. Konkrétan: a főhadszintér (hadászati súlyvonal) területének földrajzi viszonyai komoly megfontolásokra készíthetik a támadó felet — akkor, amikor egy mellékhadszintérre ügyet sem vet. Ezzel kapcsolatban a következőkben még bővebben nyilatkozunk.

A mű második része a jelenlegi európai helyzettel foglalkozik. Moravec szerint az európai politika legfőbb tényezőjét a német expanziós törekvések képezik. Eme törekvések érvényesülése vagy bukása dönti el kontinensünk sorsát és ami a fő, ebben a kérdésben Csehszlovákia pótolhatatlan szerepet játszik, tehát létezése az összes európai országokra — Német- és Magyarországot kivéve — eddig talán nem is eléggé méltányolt áldást jelent!

Ezt a teóriáját röviden az alábbiakban adjuk:

A német hódítási vágy — most is, akárcsak a világháború előtt — a berlin—bagdadi irányban kíván terjeszkedni. Tengelye — az „eurázsiai tengely“: Hamburg—Prága—Budapest—Konstantinápoly—Alexandrette—Basrah. A tengely hossza Európában 1750 km. Ebből a világháború előtt Németország — részben közvetve — 1350 km-t tartott befolyása alatt. Ma mindössze — Magyarországot is beszámítva — 670 km-re terjed ki ez a hatás. 480 km felett Csehszlovákia, 600 km felett pedig Románia gyakorol ellenőrzést.

A német hatalmi törekvések először a Duna-medence, majd a Balkán s végül Kisázsia meghódítását tervezik.

Az első akadály, amibe a német terjeszkedés beleütközik, Csehszlovákia, amely abban az „érdekes“ helyzetben van, hogy ő az öre minden útnak, amely a Dunavölgye felé vezet. Ha ez a bástya elesik, akkor a németek útja szabaddá válik a Duna-medence, az Adriai-tenger, a Balkán és Kisázsia felé. Többé semmi sem akadályozhatja meg egy német világbirodalom létrejöttét, amely Hamburgtól az Indiai-óceánig terjedne s úr lenne a Duna völgyében, az Adriai-tengeren, a Fekete-tengeren, a Balkánon, Kisázsiaiában és a Vörös-tenger és a Perzsa-öböl közötti területen! S mindezt csak Csehszlovákia gátolhatja meg, — létezése és megmaradása elegendő az összes német kísérletek fékentar-tására.

A német terjeszkedési törekvéseknek úgy lehet leghatásosabban gátat vetni, ha a berlin—bagdadi tengelyre egy merőleges tengelyt fektetünk: Genuán, Prágán és Varsón keresztül. Ebből azt a következtetést is levonja, hogy „az összes középeurópai államok közül hadászati tekintetben Olaszország, Csehszlovákia és Lengyelország legszolidárisabbak egymással“. (A német törekvések ugyanis — mint már jeleztük is — nemcsak egyenes irányban terjednek, hanem délre Olaszország felé, keletre pedig Lengyelországra és Ukrajnára is kinyúlnak.)

Miután Németország kelet felé való útjában csak úgy érhet el eredményt, ha tengert is biztosít magának, vagy az Adriai, vagy a Fekete-tengert — ha Csehszlovákia megszűnik és Németország akadálytalanul haladhat előre az egész Dunavölgyön, akkor első dolga lesz Olaszország ellen fordulni, hogy az Adriai-tenger kikötőiben s azután Genuában a Földközi-tengeren is úrrá legyen. Tehát ha Csehszlovákia elesik, Észak-Olaszország védtelenül áll.

Hogy Németország tovább haladhasson kelet felé, ahhoz meg kell szereznie a Fekete-tengert s ekkor Oroszországba ütközik. Szovjet-Oroszországnak, ha Európán kívül viselne háborút, életbevágó fontosságú lenne, hogy az Ukrajnába vezető utat a németek elől Csehszlovákia elzárja, tehát Szovjet-Oroszország biztonsága Csehszlovákia kezében van. Csehszlovákia hivatása, hogy megakadályozza a németeket abban, hogy a Szovjet ellen irányuló felvonulásuk bázisává tegyék a Duna-medencét. Ez magyarázza még, miért oszlopa Közép- és Kelet-Európa békéjének és egyensúlyának a Csehszlovákia és Szovjet között létrejött szövetség, amely kizárólag deffenzív jellegű és abban a pillanatban felbomlana, mihamlgy Szovjet-Oroszország letérne a pacifista és védekező politika útjáról.

De teljesen lehetetlen kijutni a Fekete-tengerhez a Keleti Kárpáton keresztül Lengyelország semlegesítése, vagyis anélkül, hogy Lengyelország felől teljes biztonságban ne mozoghasson a német előnyomulás. Ez nem képzelhető el háború nélkül. Lengyelország meghódítására azonban csak akkor kerülhet sor, ha Csehszlovákia már megsemmisült, — tehát a csehszlovák és lengyel érdekek is közösek.

Ha Csehszlovákia elesik, úgy a Duna-medence a német terjeszkedés bázisául fog szolgálni három irányban: Olaszország, a Balkán és Lengyelország, ill. Szovjet-Oroszország felé. Németországnak ez a hatalmas megerősödése Franciaországra nézve sem lehet közömbös, mert evvel együtt elveszítené minden befolyását Közép- és Kelet-Európában. Ha Csehszlovákia elesik, Franciaország politikai szerepe a mai Spanyolországéval lesz egyenlő, azaz az európai kontinens periferiájának egyik jelentéktelen államává válik.

A német terjeszkedés azonban a legkomolyabb veszélyt Anglia számára jelenti, mert ha Németország megveti a lábát azon a területen, melyet a Földközi-, a Fekete-, a Vörös-tenger és a Perzsa-öböl határolnak, akkor Anglia el van vágva ázsiai gyarmataitól. A gyarmatok és az anyaország közötti összeköttetést eddig biztosította az angol flotta. Jelenleg azonban már egy új hadászati tényezővel, a légi haderővel is számolni kell. Hogy Németország ezt is hatalmi törekvéseinek szolgálatába állíthassa, ahhoz megfelelő bázisokra van szüksége. Ezt pedig Románia, Irak és Perzsa petróleummezői fogják szolgáltatni számára. Az eurázsiai transzverzális két leghatalmasabb bázisa a légi haderő szempontjából Románia és Mossul, — de míg Csehszlovákia áll, addig Németországot 1000 km választja el a romániai petróleumtól. Ha elesik, mindössze 300 km — tehát Anglia eminens érdeke, hogy Csehszlovákia, a romániai petróleum ezen előretolt őrszeme, öröködni tudjon. Angliának a mossuli medence biztonságát és védelmét a Szudetáknál és a Kárpátoknál kell megszerveznie, mert ettől függ a brit uralom sorsa Elő-Ázsiában.

Moravec művét a kisantant és a Balkán-antant méltatásával zárja le, nem feledkezvén meg ezeken belül sem Csehszlovákia csodálatos helyzetére rámutatni, mert hisz az említett államszövetségek is csupán Csehszlovákiával együtt válnak azzá a fontos és nagyszúlyú hadászati és politikai tényezővé, amely révén ma kétségtelenül a Duna-medence urai.

ARRÓL, HOGY A NÉMETEKNEK tulajdonított politikai célkitűzések helytállóak-e vagy sem, nem kívánunk vitát folytatni, mert itt sem pro, sem kontra konkrét bizonyítékot hozni nem lehet. Ennek dacára az „eurázsiai tengely“ imaginárius vonalát a következőkben vesszük tekintetbe. Moravec elképzeli egy elméleti tengelyt, amely szerint a német politikai célkitűzéseket testesíti meg s azt állítja, hogy országa képes az említett politikai célkitűzéseknek útját állam, miután egyrészt ezek irányát közvetlenül elzárja, másrészt mert beleesik abba a tengelybe, amely ezt az irányt merőlegesen keresztezi. Mindezekből azt követ-

kezteti, hogy Csehszlovákia hadászati helyzete kulcspont jellegű és megmaradása döntő jelentőségű mindazok számára, akiknek, elképzelése szerint, a német terjeszkedési törekvésektől valami félténivalójuk van.

Az elmélet alapvető tévedése abban rejlik, hogy azzal, ha egy politikai célkitűzés irányát akár közvetlenül, akár keresztbefektetett tengelyek révén elzárom, hadászati, ill. hadviselési szempontból még nem érek el semmit. A háború: a végső erőszak, a politika tengelyével megközelítőleg sincs abban a merev összefüggésben, mint ahogyan azt Moravec művében beállítani igyekeznek. Ennek konkrét esetünkkel kapcsolatosan a legjobb bizonyítéka a következő: a szóbanforgó német törekvések Moravec szerint kétségtelenül már a világháború alatt is megvoltak. Németország akkor az „euráziai tengely“-t, — majdnem teljes egészében — tehát a mainál sokkalta nagyobb mérvben befolyás alatt tartotta. A nagymértékeit csehmedence akkor mint osztrák-magyar szövetséges nem zárta el előle a Dunavölgy felé vezető utakat: Németország az euráziai tengelyben megtestesített célkitűzéseit mégsem tudta megvalósítani, csupán csak azért, mert a háborút a Mame-nál elveszítette. És nem azért, mert a Franchet d'Esperey tábornok által vezetett hadsereg az euráziai tengelyt 1918-ban hadászatilag keresztelte.

A hadászat is ismer vonalat — a súlyvonalat, amely azt az általános irányt jelzi, ahol a döntésnek meg kell történnie. Ez volt 1914-ben Berlin—Párizs. A hadászat empirikus törvényei szerint egyes csaták annál inkább veszítenek döntő jelentőségükből, minél távolabb esnek a súlyvonalától. Az itt kivívott átfogó siker ellenben képes az összes mellékkérdéseket megoldani. Csehszlovákia akkor kerülhetne Németországgal szemben a súlyvonalra, ha egyedül venné fel Németországgal a küzdelmet — ez esetben az „euráziai tengely“ és a súlyvonal összeesnék. De Moravec erre nem gondol, ő egész Európát: Angliát, Franciaországot, Lengyelországot, Oroszországot, Olaszországot, a kisantantot és a Balkán-antantot is szembe akarja állítani Németországgal.

Egy politikai célkitűzést jelentő irány közvetlen lezárása tehát — ha az nem esik egybe a súlyvonallal — a hadászatban semmi körülmények között sem bír döntő jelentőséggel, különösen akkor nem, ha ez a közvetlen szembenállás, mint az adott esetben is van, egy mellék-hadszíntéren és egy viszonylag jóval gyengébb ország részéről kerül megvalósításra.¹ Nem kétséges, hogy a jelenlegi helyzetben a franciák, oroszok és az angolok azáltal, hogy erőteljesen fegyverkeznek, sokkalta inkább keresztelik a német keleti törekvéseket, mintha Csehszlovákiát erősítik. Ha Moravec elmélete helytálló lenne, akkor a németellenesek közköltéségén már régen megépült volna a cseh-német határ mentén a második — talán az elsőnél is erősebb — Maginot-vonal!

Mindazok a fellengzős kitételek tehát, amelyek szerint — ha Csehszlovákia elesik, Észak-Olaszország védtelenül áll, — Szovjet-Oroszország biztonsága Csehszlovákia kezében van, — ha Csehszlovákia

¹ Oroszország kijutását a Földközi-tengerre nem a politikai célkitűzés irányában fekvő kis államok akadályozták meg: — azok legázolása Oroszország részére nem jelentett volna problémát, hanem a többi nagyhatalmak — legfőképpen pedig Anglia, azaz olyan államok, amelyek a „politikai tengelyt“ csak közvetve zárták le.

elesik, Franciaország elveszti minden befolyását Közép-Európában és politikai szerepe Spanyolországéval lesz egyenlő, — Angliának a moszuli medence biztonságát és védelmét a Szudetáknál és a Kárpátoknál kell megszerveznie, mert ettől függ a birodalom sorsa Elő-Ázsiában, — mindezek szinte a naivitás határán mozgó tételek, teljesen megfélemleni látszanak arról, hogy az érintett államok elsősorban önmagukra számítanak, ha biztonságuk kérdéséről van szó és másodsorban csak arra jök, hogy a komoly gondolkodó előtt Csehszlovákia valódi helyzetére tereljék a figyelmet. Az kiabál, akinek a háza ég — mondja a magyar közmondás. Lássuk tehát ezzel kapcsolatban Csehszlovákia igazi arculatát hadászati szempontból.

Valamely ország hadászati értékét egyrészt annak háborús potenciálisa (hadviselési képessége), másrészt az a körülmény szabja meg, hogy haderejét milyen viszonyok között tudja érvényesíteni. Nézzük, hogyan áll ez Csehszlovákiánál!

Moravec könyvében lenézéssel emlékszik meg a volt Osztrák-Magyar Monarchiáról, amely gyászos nemzetiségi politikája folytán a világháború alatt oda jutott, hogy saját nemzetiségei 16 (?) hadosztályt voltak képesek felállítani az ellenfél soraiban. Joggal kérdezzük ezután, hogy mit lehet akkor várni Csehszlovákiától, amelynek nemzetiségi viszonyai nem sokkal jobbak a volt Osztrák-Magyar Monarchiánál, hogy tényleges nemzetiségi és rózsaszínű belpolitikáját ne is említsük. Csehszlovákia elismerésreméltó erőfeszítése anyagi téren hadseregének felszerelése érdekében még nem jelenti azt, hogy ez a hadsereg, amely a nemzetiségekről nem mondhat le, adott esetben komoly tényező is marad és nem fogja-e a Moravec által idézett osztrák-magyar példa szerint az ellenfél sorait erősíteni, vagy nem fordul-e saját „kapitalista” kormánya ellen. A háborús potenciális erkölcsi tényezőit vizsgálva, tehát nem sok reménykedni valója van a csehszlovák hadvezetőségnek. Az erkölcsi tényező fontossága és jelentősége pedig ma már még a laikusok előtt sem szorul bővebb bizonyításra.

Ha a másik oldalról még Csehszlovákia földrajzi helyzetét nézzük hadászati szempontból, akkor kénytelenek vagyunk megállapítani: Csehszlovákia jellegzetes iskolapéldája annak, hogy milyenek nem szabad lennie egy országnak. (Hadászati szempontból a kör alakot megközelítő — tehát minél rövidebb határral rendelkező — földrajzi alak a legeszményibb.)

Az a körülmény, hogy az ország „szíve a lábujjában dobog”, azaz, hogy fővárosa és értékes hadiipari telepei vészesen közel fekszenek a német határhoz, még nem a legsúlyosabb tényező, — főként az ország abnormisan hosszúra nyúlt alakja és minden oldalról barátoknak nem nevezhető nemzetek közé való beágyazottsága, az ami az ország igazi hadászati gyengeségét jelzi. A hosszirányban való teljes széttlapultság¹ rendkívül megnehezíti a hadsereg egységes alkalmazását és a szétvágás állandó veszélyét rejti magában.

Csehszlovákia határhosszúsága összesen 4.100 km. Ebből Németországra 1.550, Lengyelországra 980, Romániára 200, Magyarországra

¹ Az állam kb. négyszer olyan hosszú, mint amilyen széles — nyugati sarkpontja körül megforgatva, keleti csücske túlnyúlna Londonon.

820 és Ausztriára 550 km esik. A terület 100 km²-ére — a kedvezőtlen földrajzi alak miatt — 2.9 km határhossz jut — ugyanez az arány Romániánál csak 1.2 km határhosszat eredményez. A határ 4.100 km-éből csak 200 km néz egy szövetséges állam felé, a határ többi 3.900 kilométerén bizony eléggé feszült a légkör.

A határ minémúsége sem túlságosan kedvező, annak jórésze nélkülözi a természetes földrajzi vonalakat. Németország felé ugyan mindenütt természetes akadályokon: a peremhegységeken fut a határ, azonban ezek jellege — legfőként erős tagoltsága, ami miatt igen sok kapu vezet rajta keresztül — általában lerontja az egyébként jelentős természetes határ előnyeit. Szerencsésebb Csehszlovákia a Lengyelország és Magyarország felé eső határaival. Előbbinél — leszámítva egy alig 80 km-es határszakaszt, mindenütt hatalmas földrajzi akadály, a Kárpátok gerince választja el a két országot. A Magyarország felé eső határból kb. 200 km, tehát $\frac{1}{4}$ része a közös határnak fut természetes vonalon. Ez a rész a Duna, ami tekintélyes akadállynak minősíthető. A többi, felénk eső határszakaszon adódnak ugyan kisebb-nagyobb természetes akadályok, ezek azonban jellegüknél fogva nem komolyak.

Ugyanez a helyzet áll fenn Ausztria, valamint a szövetséges Románia felé is.

Mind ehhez még hozzá kell számítani azt a nem megvetendő, illetve el nem hanyagolható tény is, hogy a határsáv, a földreformmal kapcsolatos cseh telepítés ellenére is mindenütt nemzetiségektől — jórészt öntudatos nemzetiségektől — lakott. Ez a határvonal értékét lényegesen csökkenti.

Ez ma a valódi helyzet, melyben Csehszlovákiának földrajzi helyzetéből kifolyólag csak két „értéke“ vagy „gyengéje“ van. Az egyik, hogy a Moravec által oly fontosnak feltüntetett euráziai tengely rajta keresztül halad — a másik, hogy Németországgal szomszédos állam, azaz bizonyos irányban közvetlen szembenállásra — bizonyos feltételek mellett — alkalmas. Egyéb érték hiányában, ezekből a szükségékből kellett erényt csinálni, ezt a két tényezőt kellett valahogyan a világ szeme elé úgy tálalni, hogy abból Csehszlovákia létezésének szükségességére lehessen következtetni. Ezt a szerző meg is tette s talán propagandisztikus szempontból — a nem gondolkodva olvasók szempontjából — nem is eredménytelenül. A gondolkodó olvasó előtt azonban az egész munka, a sok „ha Csehszlovákia elesik“, „ha Csehszlovákia megszűnik“ révén inkább úgy hat, mint egy segélykiáltás és csak arra jó, hogy a valódi helyzetre terelje a figyelmet.

A politika területére nem követjük a szerzőt — egy közös front Olaszország, Csehszlovákia és Lengyelország között németellenes éllel, ma nem tartozik a reális politikai lehetőségek közé. Olaszország dunavölgyi érdekeinek megvédésére egyelőre egészen más országokra támaszkodik és Lengyelország is elég messze áll attól, hogy Csehszlovákiában biztonságának egyik támaszát lássa.